

Workshop Herstel het Vertrouwen in Ontwikkelingssamenwerking

Notitie - Inleiding Cor van Beuningen

I

Eerst iets over vertrouwen, het concept. Wezenlijk daarin is dat je de ander ruimte geeft, met als gevolg dat je het risico loopt dat je belangen geschaad worden omdat er verkeerd gebruik wordt gemaakt van die ruimte. Vertrouwen ontstaat, wordt gegeven en gegeneerd als je je kwetsbaar durft op te stellen; dus als je niet met alle macht probeert alle risico's op voorhand af te dekken en alles dicht te timmeren voor die ander.

Dat is natuurlijk iets waar politici en ambtenaren slecht mee overweg kunnen. Zij willen voorspelbaarheid en controle, liefst zo gedetailleerd mogelijk. Vandaar dat keurslijf van controle, de gedetailleerde instructies, zowel inhoudelijk als administratief-procedureel, de verantwoordingsmechanismen etc. die gepaard gaan met financiering met publieke middelen. Dat alles zal niet nalaten effect te hebben op de wijze waarop een organisatie van die zich bezig houdt met ontwikkelingssamenwerking zijn werk doet, hoe ze omgaat met partners; maar ook op de processen aan de binnenkant, de interne inrichting en het interne functioneren – en dan ook weer op de interne relaties, de relatie tussen top en basis, op de medewerkers zelf.

Van de Donk noemde dit proces, waarbij maatschappelijke organisaties de statelijke of bureaucratische logica van de overheid krijgen opgedrongen en overnemen: de inpoldering van het maatschappelijk middenveld. Maar hij zegt erbij: die organisaties hebben zich, omwille van toegang tot die overheidsfondsen, al te makkelijk laten inpolderen, ze hebben er zich eigenlijk zonder noemenswaardig verzet aan overgegeven. Ze hebben zich te weinig druk gemaakt over het feit dat ze maatschappelijke organisatie zijn, over de consequenties daarvan voor hun denken en doen. Wat betekent het voor je organisatie, voor het werk in al zijn aspecten, dat je een maatschappelijk organisatie bent; en dus níet een staatsinstelling of een markt organisatie? Daar is veel te weinig over nagedacht, en daar is veel te weinig werk van gemaakt. Iedereen is snel aangeschoven, zonder veel reflectie.

Daarnaast, zegt Van de Donk, hebben de organisaties zich veel te weinig druk gemaakt over het feit dat ze een *christelijke* maatschappelijke organisatie zijn. Ze zijn behalve ontzuild ook ontziend. Dat is misschien wat sterk gezegd, maar: hoe staat het met de ziel van de organisatie, de bezieling van het werk dat ze doet, met de bezieling van de organisatie aan de binnenkant, van de medewerkers; en, iets anders, is er ook een relatie – hoe gespannen ook - met dat geloof, die geloofsgemeenschap waaruit de organisatie is voortgekomen en namens welke ze opereert?

Daarnaast is er nog het andere verhaal van de afgelopen jaren, dat van de professionalisering en de bedrijfsmatige logica. De christelijke OS organisaties zijn zich – behalve als bureaucratische, overheidsorganisaties - steeds meer gaan gedragen als marktorganisaties, die zich bewegen op een markt voor fondsenwerving, die concurreren, die producten aanbieden en die het publiek / de achterban behandelen als cliënten dan wel portemonnees, als objecten van hun marketingstrategieën. Sommigen zeggen: maatschappelijke organisaties zijn

gehybridiseerd, gaandeweg mengvormen geworden van een statelijke, een commerciële en een maatschappelijke organisatie. Van hun maatschappelijk, laat staan christelijk-maatschappelijk zijn is echter doorgaans weinig te merken.

Zojuist las ik – een kleine illustratie - de laatste column van Jack van Ham van Icco.

De column heet: *Ontwikkelingssamenwerking; investeren, niet bezuinigen*.

Het is een pleidooi voor meer geld, en het eindigt met:

Als u al niet (meer) gevoelig bent voor morele argumentatie besef dan dat zonder [investeren in] ontwikkelingslanden er op langere termijn ook in onze landen zelfs een redelijk niveau van welvaart niet meer mogelijk zal zijn, dat conflicten alleen dieper en omvangrijker zullen worden en dat uw belang en dat van burgers hier en in ontwikkelingslanden nog dieper geschaad worden.

De taal en de argumentatie zijn totaal niet onderscheiden van ieder ander in deze business; zo had Koenders of een OS consultant dat ook kunnen zeggen.

Dat brengt me bij een ander essentieel aspect van vertrouwen.

Vertrouwen is ook consistentie, dat men er op kan vertrouwen dat jij doet wat aan jou is om te doen, *omdat* het aan jou is om te doen. Als je een maatschappelijke organisatie bent – dus niet een bedrijf, een winstgevende onderneming; en ook niet overheidsinstelling – dan moet je je ook als zodanig gedragen, en moet je doen wat een maatschappelijke organisatie geacht wordt te doen. En dat geldt, opnieuw, in het kwadraat voor een christelijk maatschappelijke organisatie. Doe je wat aan jou is om te doen, dan gaan mensen je gaandeweg blindelings vertrouwen.

En mijn punt is dan, dat in de afgelopen jaren de meeste christelijke organisaties voor ontwikkelingssamenwerking veel van hun eigenheid verloren, en dat dat onherroepelijk zal leiden tot verlies aan vertrouwen.

II

Werk maken van een eigen, **christelijke ontwikkelingssamenwerking**; dát is de opdracht, dat is de uitdaging. En daar liggen volgens mij ook enorme kansen – voor een beleid en een praktijk die beter aansluiten bij wat die organisaties zijn; maar ook voor een beter beleid, met meer resultaat, en met duurzamer resultaat.

Kijk naar het huidige denken en de praktijk van de christelijke organisaties voor OS, en je ziet dat daarin niets terug te vinden is van een eigen, christelijke visie op mens en samenleving, niets terug te vinden is van de basisnoties van het christelijk sociale denken over persoon, gemeenschap en samenleving, niets over centrale concepten als eigen verantwoordelijkheid, subsidiariteit of soevereiniteit in eigen kring, niets van onze eigen christelijk sociale visie op de samenleving als een complex-in-evenwicht tussen overheid, bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties en de menselijke persoon.

In feite hanteren onze christelijke OS organisaties visies en concepten die volkomen haaks op staan op het christelijk sociale denken. Overheersend is het klassieke ontwikkelingsdenken, ontwikkeling als product van een bewuste en geplande interventie; in feite een variant van het oude plannings- en maakbaarheidsdenken, van socialistische origine. Dit gaat gepaard met een volledige miskennis van het feit dat een gemeenschap of samenleving alleen zichzelf kan ontwikkelen, dat die ontwikkeling alleen duurzaam kan zijn als ze endogeen, a.h.w. organisch is. Het failliet van dit ontwikkelingsparadigma kondigt zich steeds sterker aan, niet alleen in verband met de achterblijvende resultaten, maar vooral ook door de averechtse

effecten van dergelijke interventies op de capaciteiten van mensen en op de levensvatbaarheid en vitaliteit van gemeenschappen en samenlevingen. Ontwikkeling kan allen als ze endogeen is; dat betekent weer dat ónze betrokkenheid slechts van subsidiaire aard kan zijn, ondersteunend, aan hún initiatieven, hun cultuur, hun ontwikkeling.

Concepten die ons wel nabij zijn, zoals solidariteit en rechtvaardigheid, worden door onze christelijke OS organisaties zó geïnterpreteerd dat de menselijke persoon gereduceerd wordt tot slachtoffer en tot object van onze hulp; in plaats dat onze hulp aansluit bij het eigen potentieel, bij de kracht én de eigen verantwoordelijkheid van de menselijke persoon. Om dit heel scherp te zeggen: het specifieke van christelijke solidariteit is níet gelegen in een gevoel van verbondenheid, bewogenheid of barmhartigheid, zoals Van Ham bijvoorbeeld schijnt te denken; christelijke solidariteit is níet dat wij de gewonde langs de weg verzorgen, de arme te eten geven of diens problemen oplossen, hem rechten toekennen of diens waardigheid bevestigen. Ik denk dat dat soort solidaire hulp, hulp die gegeven wordt juist omdat mensen en hun waardigheid in het gedrang zijn gekomen, goedbedoelde en professionele hulp ook, zelfs kan verhinderen dat mensen zelf en samen met anderen hun talenten aanspreken en ontplooien. Christelijke solidariteit, sociale gerechtigheid, is níet: mensen uit de wind zetten, mensen rechten geven, vrijheden toekennen, hulp geven, de problemen voor de mensen oplossen. Maar wél: mensen ertoe aanzetten en helpen opdat ze hun eigen problemen zullen en kunnen aanpakken. Dan moet je dus het probleem níet van de ander afpakken en voor hem oplossen, maar naast hem gaan staan zodat hij zijn probleem zelf aanpakt, en daar ook van leert, zijn eigen probleemoplossende vermogen vergroot, zijn talenten ontplooit, zelf en samen met anderen.

Christelijk ontwikkelingssamenwerking is wel degelijk mogelijk, onderscheiden, ánders en beter, daar ben ik sterk van overtuigd. Er ligt hier zoals gezegd een enorme kans voor onze christelijke OS organisaties.

Cor van Beuningen
Socires, Den Haag
27 augustus 2009